

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Naučné stezky Moravskoslezského kraje

a jejich využití v předškolní výchově

bakalářská práce

Monika Dratvová

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jan Petr, Ph.D.**

České Budějovice 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum:

podpis

Anotace

Monika Dratvová: Naučné stezky Moravskoslezského kraje a jejich využití v předškolní výchově (2008)

Naučné stezky nejen v Moravskoslezském kraji tak trochu opomíjeny v celkové školské soustavě. Přitom pro žáky základních škol jsou naučné stezky nejlépe využitelné pro zkoumání získané teorie v hodinách přírodopisu či vlastivědě, ale nejen tam. Proto již také vznikají městské naučné stezky pro rozšířenou výuku pro žáky základních škol.

Tato bakalářská práce zkoumá, zda se naučné stezky využívají v předškolní výchově a hlavně zda se vůbec dají využívat. Cílem práce je zjistit jaké jsou největší úskalí jejich využívání. Problém zřejmě pro většinu mateřských škol bude i dostupnost a náročnější práce než s žáky základních škol při jejich výuce.

Abstract

Monika Dratvová: The nature trails in Moravian-Silesian region and their application in primary education (2008)

The nature trails, not even in Moravian-Silesian region, are slightly neglected in the whole educational system. Withal for basic schools the pupils are the natural trails the most useful opportunity of practising the theory, acquired in the Biology or Geography lessons. But not just there. Beyond the others this is the reason, why the municipal natural trails with enlarged possibility of education for basic school pupils are established.

What this bachelors work deals with is, if the natural trails are used in pre-school education, and mainly if they are usable. The aim of this work is to find the greatest difficulties of using them. Possibly there will be a problem for the nursery schools with the availability of the natural trails and more complicated work with the children than with the basic school pupils during the teaching.

MOTTO:

„Každý člověk je o to lepší a ušlechtlejší, oč více si váží přírody, kdo si váží přírody, ten ji i miluje. Láska k přírodě by se měla vštěpovat dětem v rodinách i ve škole jako jedna z nejvzácnějších vlastností člověka.“

(Čeřovský, Záveský, 1989)

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Janu Petrovi, Ph.D., za odborné vedení a pomoc při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat pedagogickým pracovníkům z MŠ Kaménka, MŠ Pohůrka - České Budějovice a všem zúčastněným mateřským školám za poskytnutí materiálu pro realizaci týdenní praxe a praktické části této bakalářské práce. A také Mgr. Denise Klabouchové ze ZŠ Besednice za poskytnutí materiální a psychické podpory.

Velké díky také patří rodině a přátelům, kteří mi vytvořili vhodné podmínky pro psaní mé práce.

OSNOVA:

1. Úvod.....	8
2. Literární přehled.....	9
2.1. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	9-10
2.2. Moravskoslezský kraj	10-11
2.3. Naučné stezky.....	11-12
2.4. Naučné stezky v Moravskoslezském kraji.....	13-20
2.4.1. Okres Bruntál.....	13-14
2.4.2. Okres Opava.....	14-16
2.4.3. Okres Ostrava.....	16
2.4.4. Okres Karviná.....	16
2.4.5. Okres Nový Jičín.....	17-18
2.4.6. Okres Frýdek-Místek.....	18-20
3. Metodika.....	21
4. Přehled 4 vybraných naučných stezek.....	22
4.1. Naučná stezka Přírodní park Mariánské louky.....	22
4.2. Naučná stezka Hvozdnice.....	23
4.3. Zámecká naučná stezka Bartošovice.....	24
4.4. Naučná stezka Moravice.....	25-26
4.5. Seznámení s podmínkami využitelnosti naučných stezek.....	27
5. Návrh na využití.....	28
5.1. Příprava dětí a rodičů na výlet.....	28
5.2. Návrh využití Naučné stezky Hvozdnice.....	28-29
5.3. Návrh na využití Naučné stezky Moravice.....	29-30

6. Praktická část.....	31
6.1. Týdenní plán.....	31-37
6.2. Hry na výlet.....	37-39
7. Dotazník pro učitele mateřských škol.....	40-43
8. Diskuze.....	44-45
9. Závěr.....	46
10. Literatura	47-48
11. Přílohy	

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce Naučné stezky Moravskoslezského kraje a jejich využití v předškolní výchově zjišťuje, jestli se stezky cíleně využívají v předškolní výchově. Zda je jejich přístup dostatečný a zda se vůbec stezky ve své podstatě dají využít pro děti předškolního věku.

Dále je zde zkoumán pozitivní vliv přírody na děti, které v dnešní době nemají dostatečný pohyb ve volné přírodě.

V neposlední době se práce zabývá informovaností samotných pedagogických pracovníků o naučných stezkách v jejich okolí, a také, zda stezku využívají.

2 LITERÁRNÍ PŘEHLED

2.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) vymezuje rámec vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy. RVP je veřejný dokument přístupný pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost. Důležitým úkolem předškolního vzdělávání je vytvářet dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání tím, že za všech okolností budou maximálně podporovány individuální rozvoje jednotlivých dětí, včetně specifických vzdělávacích potřeb. Rozvojové předpoklady a možnosti dětí vyžadují uplatňovat v předškolní výchově odpovídající metody a formy práce. Vhodné jsou metody prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat.

Vzdělávací obsah je v RVP PV uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí – biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazývány: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět.

V oblasti Dítě a svět se píše, že záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je, založit u dítěte elementární podvědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte k životnímu prostředí.

- „Seznamování dítěte s místem a prostředím, ve kterém žije, a vytváří pozitivní vztah k němu
- Osvojování si poznatků a dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí při spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí a k ochraně dítěte před jeho nebezpečnými vlivy

- *Přirozené pozorování blízkého prostředí a života v něm, okolní přírody, kulturních i technických objektů, vycházky do okolí*
- *Poučení o možných nebezpečných situacích a dítěti dostupných způsobech, jak se chránit (dopravní situace, manipulace s některými předměty a přístroji, kontakt se zvířaty, léky, jedovaté rostliny, běžné chemické látky, technické přístroje, objekty a jevy, požár, povodeň a jiné nebezpečné situace a další nepříznivé přírodní a povětrnostní jevy), využívání praktických ukázek varujících dítě před nebezpečím*
- *Využívání technických přístrojů, hraček a dalších předmětů a pomůcek, se kterými se dítě běžně setkává*
- *Přirození i zprostředkované poznávání přírodního okolí, sledování rozmanitosti a změn v přírodě (příroda živá i neživá, přírodní jevy a děje, živočichové, krajina a její ráz, podnebí, počasí, ovzduší, roční období)“ (Kolektiv, 2004b)*

2.2 Moravskoslezský kraj

Moravskoslezský kraj je nejvýchodnějším územím České republiky, které se rozkládá na ploše 5445 km² a žije zde zhruba 1 251 883 obyvatel, což přepočteno na km² dá výsledek 230 obyvatel. Nachází se na severovýchodě naší republiky. Skládá se ze 6 okresů a to od severu: Bruntál, Opava, Ostrava, Karviná, Nový Jičín a končí na jihu Frýdkem-Místkem. Na jihu sousedí se Zlínským krajem a na jihozápadě s Olomouckým krajem. Moravskoslezský kraj je součástí státní hranice s Polskem a se Slovenskem. Díky své poloze a pestré přírodě poskytuje širokou škálu využití pro sportovce, turisty i rekreanty.

Nachází se zde masiv Nízkého a Hrubého Jeseníku s nejvyšším vrcholem Praděd (1492 m.n.m). V Opavsko-Ostravské pánvi se nachází naopak nejnižší místo kraje. Je to místo, kde řeka Odra opouští území (198 m.n.m).

Největší řeka Odra s přítoky Opavou, Ostravicí a Olší připadá k úmoří Baltského moře. Malé části na jihu kraje pak připadají k úmoří Černého moře.

Podnebí daného území je dáno zeměpisnou polohou. Hrubý Jeseník ovlivňuje s převládajícími severozápadními a západními větry vliv dešťového stínu. Dešťové srážky jsou proto rozděleny nepravidelně.

V Moravskoslezském kraji můžeme najít tři Chráněné krajinné oblasti:

- Beskydy (pohoří Beskydy, 116 000 ha, největší v ČR, vyhlášena 1973)
- Jeseníky (Hrubý Jeseník, 74 000 ha, vyhlášena 1996)
- Poodří (údolí řeky Odry, 8150 ha, vyhlášena 1991)

(www.kr-moravskoslezsky.cz)

2.3 Naučné stezky

Naučná stezka je umístěna přímo v terénu a slouží jako výchovné zařízení. Jsou vhodné pro aktivizaci dětských, ale i dospělých návštěvníků, slouží k ekologické výchově, k ochraně přírody i samotných naučných stezek.

Naučné stezky dělíme na **Naučné stezky s průvodcovskou službou**

Naučné stezky samoobslužné

První varianta u nás není moc obvyklá, i když ji u některých stezek můžeme objevit u některých stezek v republice. Spočívá v tom, že naučnou stezku s návštěvníky projde osoba, adekvátně seznámená s problematikou stezky.

Častěji využívaný typ stezky je druhá varianta, tedy samoobslužná naučná stezka. Návštěvník se s trasou seznamuje sám s pomocí vysvětlujících tabulí umístěných na trase stezky. Naučná stezka není jen přírodní, kde se návštěvník seznamuje s přírodními i kulturními zajímavostmi, ale můžeme najít stezky tématicky zaměřené čistě na jednu věc. Například na historii, zaměření na lesnictví, geologii, parky ...

Naučné stezky dělíme do 3 kategorií:

1. KRÁTKÉ NAUČNÉ STEZKY, které jsou dlouhé asi 5km, jsou zpravidla okružní a bohaté na obsah.

2. STŘEDNĚ SLOUHÉ STEZKY mají 5-15km, jsou poměrně obsahově bohaté, někdy s několika výchozími i cílovými místy

3. DLOUHÉ TRASY mají přes 20km, jsou vlastivědně turistického charakteru, někdy jsou rozděleny na etapy

První naučná stezka u nás byla otevřena v roce 1965. V roce 1986 už bylo turistům nabízená návštěva ze 104 naučných stezek. (Čeřovský, Záveský, 2004b). Dnes není znám přesný počet naučných stezek v České republice. V Moravskoslezském kraji můžeme najít okolo 34 stezek. Z toho v okrese Bruntál se nachází 5 naučných stezek, v okrese Opava 9 naučných stezek, v okrese Ostrava 3 naučné stezky, v okrese Karviná 1 naučnou stezku, v okrese Nový Jičín 8 naučných stezek a v okrese Frýdek-Místek také 8 naučných stezek.

Naučné stezky nejsou v žádných dokumentech sepsány všechny. Největší informovanost v přehledech o stezkách v dané lokalitě je možné najít na internetové adrese www.stezky.cz. Ale ani zde nejsou všechny. Autoři tohoto informačního webu se obrací na všechny občany, aby jim pomohli v dosažení cíle sepsat všechny stezky. Dále se může o naučných trasách návštěvník dozvědět v každém informačním centru ve městech. Zde je možné většinou koupit nějakého průvodce, mapu či podobné propagační materiály.

Turistické značení naučných stezek

Domluvená turistická značka naučné stezky je bílý čtverec o rozměru 10x10 cm se zeleným úhlopříčným pruhem o šířce 3 cm vedeným z levého horního rohu do pravého dolního rohu.

Obr. Turistického značení

2.4 Naučné stezky v Moravskoslezském kraji

2.4.1 Okres Bruntál:

1) Naučná stezka Bílá Opava (Karlova Studánka)

Délka trasy	10,5 km
Počet zastávek	6
Zaměření stezky	Lesnictví, geologie
Náročnost	Těžká terén
Potřebný čas	3-4 hodiny
Poznámky	CHKO Jeseníky, návštěvnost omezena zimním obdobím

2) Naučná stezka Velká kotlina (Karlovy pod Pradědem)

Délka trasy	11 km
Počet zastávek	7
Zaměření stezky	Botanika, zoologie, geologie
Náročnost	Středně obtížná
Potřebný čas	2-3 hodiny
Poznámky	CHKO Jeseníky, omezená návštěvnost v zimním období

3) Naučná stezka Starým Hliništěm (Krnov)

Délka trasy	1,2 km
Počet zastávek	10
Zaměření stezky	Výskyt řady vzácných a ohrožených druhů obojživelníků, plazů a vstavačů
Náročnost	Lehká
Potřebný čas	1 hodina
Poznámky	Vhodná i pro cykloturistiku

4) Naučná stezka Šelenburk (Krnov)

Délka trasy	4 km
Počet zastávek	11
Zaměření stezky	Lesní hospodářství, příroda, ekologie
Náročnost	Střední
Potřebný čas	2 hodiny
Poznámky	Části trasy vedou po značených cyklotrasách, na cestě je zřícenina hradu Šelenburk

5) Naučná stezka Svatý Roch (Město Albrechtice)

Délka trasy	3,6 km
Počet zastávek	7

Zaměření stezky	Historie oblasti, funkce lesa, způsob hospodaření v okolních lesích a ekologie
Náročnost	Střední
Potřebný čas	2 hodiny
Poznámky	Bez omezení mimo období s vyšší vrstvou sněhu

2.4.2 Okres Opava

6) Naučná stezka Areál opevnění Darkovičky

Délka trasy	6 km
Počet zastávek	10
Zaměření stezky	Československá opevnění 1935-1938
Náročnost	lehká
Potřebný čas	3 hodiny
Poznámky	Vhodná i jako cyklostezka

7) Městská naučná stezka Hradec nad Moravicí

Délka trasy	3,5 km
Počet zastávek	11
Zaměření stezky	Vlastivědná naučná stezka
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	2 hodiny

8) Naučná stezka Hanuše (Hradec nad Moravicí)

Délka trasy	4,5 km
Počet zastávek	7 + 3 památná místa (objekty, stavby)
Zaměření stezky	Přírodovědná – lesního typu, botanika, zoologie, historie
Náročnost	Lehká, středně těžká
Potřebný čas	2,5 hodiny
Poznámky	Vhodná i pro cyklisty a lyžaře, začátek stezky ke poblíž odbočky k hotelu Belaria

9) Lovecká stezka Lichnovských - Bukový chodník (Hradec nad Moravicí)

Délka trasy	6 km
Počet zastávek	4
Zaměření stezky	Přírodovědná stezka
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	3 hodiny
Poznámky	Vhodná v zimním období i pro běžkaře

10) Naučná stezka Přírodní park Mariánské louky (Hradec nad Moravicí)

Délka trasy	1,9 km
Počet zastávek	5
Zaměření stezky	Přírodovědná naučná stezka – botanika, technické památky, historie, příroda
Náročnost	nenáročná
Potřebný čas	1,5 hodiny
Poznámky	Vhodná i pro běžkaře a cyklisty

11) Lesní naučná stezka v Chuchelenském lese (Bolatice)

Délka trasy	5,8 km
Počet zastávek	2x posezení, 4x tabule, 40ks malých tabulí
Zaměření stezky	Fauna a flóra místního lesa a regionu
Náročnost	Nenáročná, vede po lesních cestách
Potřebný čas	2 - 2,5 hodiny
Poznámky	I pro cyklisty

12) Naučná stezka Moravice (Podhradí - Vítkov)

Délka trasy	1,5 km
Počet zastávek	6
Zaměření stezky	Příroda, botanika, zoologie, ekologie, historie
Náročnost	Náročná – prudké stoupání
Potřebný čas	2 hodiny
Poznámky	Doporučená doba návštěvy – jaro a podzim, nedoporučuje se zima. Prochází Přírodním parkem Moravice, konec se nachází u zříceniny hradu Vikštejn

13) Břidlicová naučná stezka (Budišov nad Budišovkou, Svatoňovice, Černá ve Slezsku)

Délka trasy	33 km
Počet zastávek	13
Zaměření stezky	Geologie – těžba břidlice, paleontologie – zkameněliny, místopis obcí
Náročnost	Lehká až střední
Potřebný čas	
Poznámky	Vhodné i pro absolvování stezky na kole, na koni i na běžkách. Na NS se dá přijít z více stran a také si vybrat délku trasy. Rozkládá se mezi třemi obcemi

14) Naučná stezka Hvozdnice (Slavkov u Opavy)

Délka trasy	9,5 km
Počet zastávek	15
Zaměření stezky	Botanika, zoologie, geologie,
Náročnost	Lehká až střední
Potřebný čas	4 hodiny
Poznámky	Lehký terén je vhodný i pro cyklisty, okružní trasa

2.4.3 Okres Ostrava

15) Naučná stezka Odra – Landek (severozápadní okraj Ostravy)

Délka trasy	7,7 km
Počet zastávek	11
Zaměření stezky	Archeologie, hornictví, geologie, přírodověda
Náročnost	střední
Potřebný čas	3,5 hodiny
Poznámky	

16) Naučná stezka Odra – niva

Délka trasy	I.okruh 2 km, II.okruh 5,9 km, III.okruh 3,7 km
Počet zastávek	15
Zaměření stezky	Botanika a zoologie lužní krajiny, historie obcí
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	Dle vybraného okruhu
Poznámky	CHKO Poodří

17) Naučná stezka Starý Svinov (Ostava Jih)

Délka trasy	3 km
Počet zastávek	5
Zaměření stezky	Přírodně historický okruh
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	1,5 – 2 hodiny
Poznámky	Přírodní rezervace Rezavka, doba návštěvy jaro - podzim

2.4.4 Okres Karviná

18) Naučná stezka Mokřady Těrlicka (u vodní nádrže Těrlicko)

Délka trasy	2,5 km
Počet zastávek	10
Zaměření stezky	Botanika, zoologie
Náročnost	Lehká

Potřebný čas	1,5 hodiny
Poznámky	Začátek trasy se nachází na hrázi v Těrlicku

2.4.5 Okres Nový Jičín

19) Naučná stezka Lašská (Kopřivnice)

Délka trasy	16 km
Počet zastávek	16 + 2 informační místa
Zaměření stezky	Historie, zoologie, botanika, lesnictví, mykologie, dendrologie, geologie, hydrologie
Náročnost	Lehká až střední
Potřebný čas	5 – 7 hodin
Poznámky	Přírodní park Podbeskydí

20) Naučná stezka Stříbrný chodník (Odry)

Délka trasy	7,5 km
Počet zastávek	13
Zaměření stezky	Geologie, botanika, archeologie, historie, ekologie
Náročnost	Středně těžká
Potřebný čas	3,5 hodiny
Poznámky	Po deštích a za sněhu těžko schůdná, začátek stezky je v areálu pro pořádání letních zábav „U Spurného“ kam vede od nádraží ČD v Odrách modrá turistická značka

21) Naučná stezka Františka Palackého (Nový Jičín)

Délka trasy	11,5 km
Počet zastávek	22
Zaměření stezky	Přírodověda, krajina, kultura, historie, geologie, geografie
Náročnost	Mírná až střední
Potřebný čas	4-5 hodin
Poznámky	Začátek se nachází v Novém Jičíně, v Janáčkových sadech

22) Naučná stezka Štrambersk (Štrambersk)

Délka trasy	6 km
Počet zastávek	13
Zaměření stezky	Geologie, paleontologie, archeologie, botanika, zoologie, historie, ekologie
Náročnost	Středně těžká
Potřebný čas	2 – 3 hodiny
Poznámky	Doporučená doba návštěvnosti: duben – říjen. Trasa vede přes jeskyni Šipka

23) Naučná stezka Sovinec (mezi obcemi Fryčovice – Kateřinice)

Délka trasy	5 km
Počet zastávek	8
Zaměření stezky	Příroda, regiony, obce, cykloturistika, ekologické zaměření
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	2,5 hodiny
Poznámky	I pro cyklisty

24) Naučná stezka Kotvice (Studénka)

Délka trasy	3,6 km
Počet zastávek	10
Zaměření stezky	Nivní ekosystémy, zoologie, botanika
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	2 hodiny
Poznámky	CHKO Poodří

25) Školní naučná stezka Studénka

Délka trasy	1,9 km
Počet zastávek	12
Zaměření stezky	Příroda Poodří – rozšíření výuky pro ZŠ
Náročnost	Nenáročná
Potřebný čas	1 hodina
Poznámky	Doporučená doba návštěvy: květen až září, možnost napojení na NS Kotvice

26) Zámecká naučná stezka v Bartošovicích

Délka trasy	5 km
Počet zastávek	10
Zaměření stezky	Botanika, zoologie, historie, ekologie, technické a kulturní památky
Náročnost	Lehká
Potřebný čas	2,5 hodiny
Poznámky	CHKO Poodří

2.4.6 Okres Frýdek-Místek**27) Naučná stezka Šance - Lysá hora**

Délka trasy	7,5 km
Počet zastávek	7
Zaměření stezky	Ekologie, ochrana přírody, hospodaření v lese
Náročnost	
Potřebný čas	3,5 – 4 hodiny

Poznámky	CHKO Beskydy, doporučené období: květen – říjen. Začátek u nádraží ČD Ostravice
----------	--

28) Naučná stezka Frýdecký les (Frýdek-Místek)

Délka trasy	3,5 km
Počet zastávek	10
Zaměření stezky	Botanika, zoologie, ekologie, lesnictví
Náročnost	lehká
Potřebný čas	2,5 hodiny
Poznámky	

29) Naučná stezka Horní Domaslavice

Délka trasy	2,5 km
Počet zastávek	5
Zaměření stezky	Historie a historické památky obce
Náročnost	Nenáročná, část stezky k využití i pro cyklisty
Potřebný čas	1,5 – 2 hodiny
Poznámky	Omezena zimním obdobím, možnost využití nedaleké Žermanické přehrady

30) Naučná stezka Jahodná (Třinec)

Délka trasy	4 km
Počet zastávek	12
Zaměření stezky	Botanika, zoologie, lesnictví, geologie, geomorfologie, dendrologie, historie těžby
Náročnost	Středně těžká
Potřebný čas	2,5 – 3 hodiny
Poznámky	

31) Naučná stezka Hradní vrch (Hukvaldy)

Délka trasy	2 km
Počet zastávek	6
Zaměření stezky	Příroda, botanika, historie, osobnost hudebního skladatele Leoše Janáčka
Náročnost	nenáročná
Potřebný čas	1,5 hodiny
Poznámky	

32) Naučná stezka Janáčkův Chodníček (Hukvaldy)

Délka trasy	8,5 km
Počet zastávek	6
Zaměření stezky	Příroda, historie, osobnost hudebního skladatele Leoše Janáčka, místní architektura a památky

Náročnost	Středně náročná
Potřebný čas	4 hodiny
Poznámky	Poblíž NS Hradní vrch

33) Naučná stezka Hůrky – Palkovické hůrky (Palkovice)

Délka trasy	12,5 km
Počet zastávek	7
Zaměření stezky	Příroda, botanika
Náročnost	Středně náročná
Potřebný čas	6 hodin
Poznámky	Přírodní rezervace Palkovické hůrky

34) Naučná stezka Kamenec (Frýdlant nad Ostravicí)

Délka trasy	2 km
Počet zastávek	7
Zaměření stezky	Historie, botanika, ekologie, zoologie, geologie a geomorfologie
Náročnost	Lehká
Potřebný čas	1,5 hodiny
Poznámky	

3 METODIKA

Prvním krokem k psaní této práce bylo studium literatury o naučné stezce a jiné, tématicky vhodné literatury. K tomu následovalo zpracování týdenního plánu na praxi do mateřské školy a také zpracování her pro využití na výlet po stezce.

Druhý krok byla pěší turistika po vybraných naučných stezkách a seznámení se s tabulemi pro zhodnocení terénu v daných lokalitě, aby byly stezky správně vybrány. Pro zpracování praktické části byla vybrána Naučná stezka Hvozdnice u obce Slavkov, pro svůj nenáročný terén s místy pro využití s dětmi a dobrou dostupnost a také Naučná stezka Moravice u obce Radkov – Dubová pro svou krátkou vzdálenost.

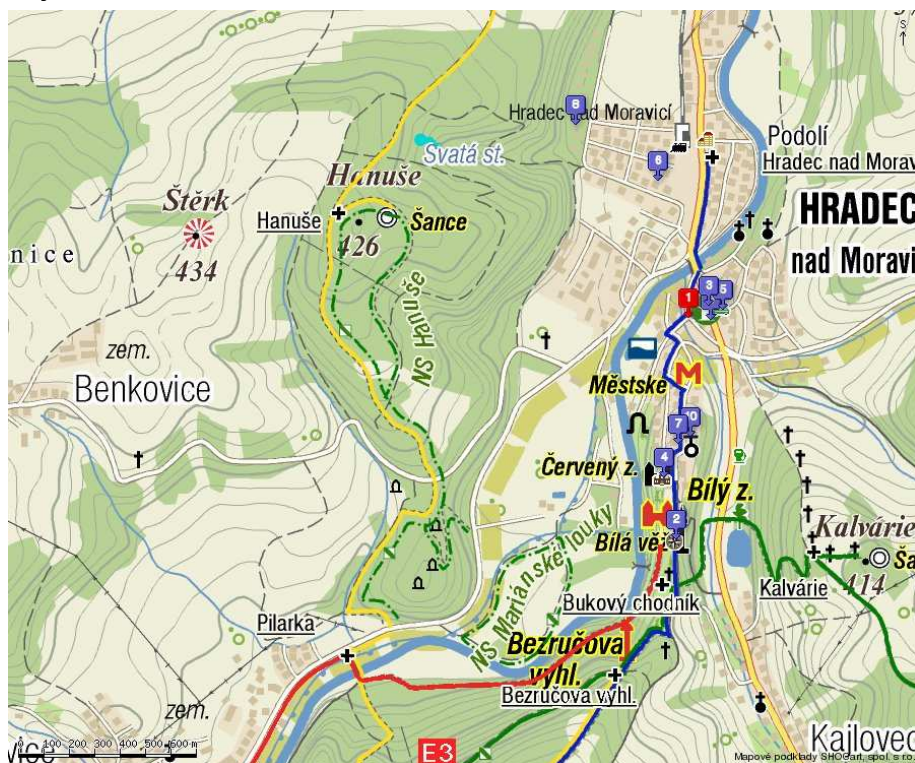
V červnu 2007 po dohodě s pracovníky nejbližší mateřské školy Vítkov mohlo dojít k první vycházce po Naučné stezce Moravice. Vycházky se zúčastnily pouze předškolní děti, kterých bylo 16. Přeprava proběhla linkovým autobusem. Ukázalo se, že otočit směr trasy jak už bylo výše popisováno bylo vhodné. Po hrách ve smíšeném lese a prozkoumání zříceniny hradu došlo k samotné trase stezky.

V listopadu téhož roku, po dohodě s mateřskou školou Slavkov došlo na praktickou část v terénu Naučné stezky Hvozdnice. Jelikož mateřská škola sídlí ve vesnici, u níž se daná stezka nachází, nebylo třeba domlouvat autobusovou přepravu a přemístění na začátek trasy byl jednodušší. Trasa naučné stezky byla vytipována a upravena. Trasa byla zkrácena. Tato stezka navíc vyžadovala domluvu s místními rybáři, abychom mohly s dětmi být u výlovu. Této vycházky se zúčastnilo 23 dětí z věkově smíšené třídy.

4 PŘEHLED 4 VYBRANÝCH NAUČNÝCH STEZEK

4.1 Přírodní park Mariánské louky

Naučná stezka se nachází za městem Hradec nad Moravicí u hotelu Belaria směr Žimrovice. Je dlouhá necelé 2km, přesněji 1880m a má 5 zastavení vhodné k využití jak pro odpočinek, tak i pro sportování. Z Mariánských luk se dá dále pokračovat po naučné stezce Hanuše, která seznamuje návštěvníky s historickým děním kolem Hradce nebo opačným směrem do zámeckého parku. Je ideální pro procházky s dětmi díky svému nenáročnému terénu a krátké vzdálenosti trasy, které tvoří kruh. Stezka vede po okruhu velkého louky, která vybízí k nejruznějším hrám pro děti. Návštěvníky seznamuje spíše s technickými památkami jako je Žimrovský splav, vodní náhon, ale také se zde informační tabule zabývají řekou Moravicí a dvěma přehradami – Slezská Harta a Kružberská přehrada - na ní vybudované. Procházka po stezce také nabízí pohled na zadní stranu hradeckého bílého zámku. Dá se zde využít tematický týdenní plán na téma Zvířata v lese či podobně. Díky louce můžeme program vytvářet spíše pro hmyz a květiny.

(www.mapy.cz, 1.2.2008)

4.2 Naučná stezka Hvozdnice

Naučná stezka Hvozdnice se nachází na okraji vesnice Slavkov u Opavy. Od města Opavy je vzdálena cca 3km ve směru na Moravský Beroun a Šternberk. Dostupnost stezky je dobrá. Před začátkem stezky se nachází vlaková stanice Slavkov, a také pro osobní motorové dopravní prostředky se nabízí parkoviště s kapacitou cca 10 aut. Stezka se nachází v rovinatém terénu bez většího převýšení. Trasa je vedena přes smíšený les a kolem třech rybníků. Stezka má tvar protáhlé číslice 8 a její celková délka je 9,5km. Pro děti předškolního věku bych doporučila zkrátit tuto stezku ve druhé spojnici u Jankova rybníku. Zkrácený úsek má necelých 5km. Trasu je vhodné využít v období výlovů. Po domluvě s rybáři nabízí Jankův rybník podívanou nejen pro děti, ale doporučuji na tuto akci přizvat i rodiče. Na této stezce se můžeme dozvědět něco z historie o pozůstatku sídlištních jam a pohřebišť, jaké rostliny tvoří pestrou vegetaci, jaké zde můžeme rozeznat ptáky a stromy, jaké zvířata žijí v rybnících kolem stezky. Na rybníku Vrbovci sídlí vodník na pařezu, který vycházku pro děti zpestří.

(www.mapy.cz, 1.2.2008)

4.3 Zámecká naučná stezka Bartošovice

Obec Bartošovice se nachází v údolní nivě řeky Odry a Bartošovického potoka. Leží 13 km severovýchodně od Nového Jičína a 2 km od města Studénka v okrese Nový Jičín. Naučná stezka dostala název podle jednoho ze zastavení s názvem Bartošovický zámek. Na 10 informačních tabulích se návštěvníci mohou seznámit s přírodními památkami krajiny, přilehlých mokřadů, rybníku a lesů. Na tabulích jsou uvedeny rostlinné i živočišné druhy území a kulturní památky. Jako zajímavost zde můžeme využít stanici dravců po dohodě s provozovateli. Stanice nám dobře poslouží pro zpestření zážitků z výletu. Dolní – Bartošovický rybník, stejně jako rybníky u naučné stezky Hvozdnice, vybízí k návštěvě v období výlovu rybníka s odborným komentováním po dohodě s místními rybáři..

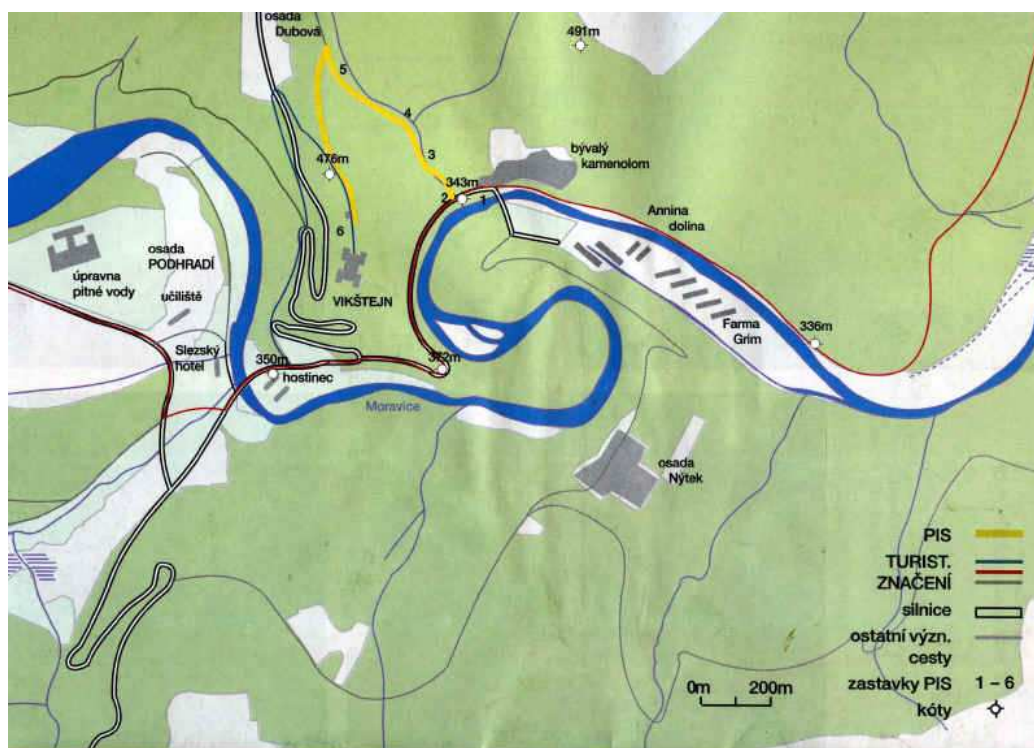
(www.mapy.cz, 1.2.2008)

4.4 Naučná stezka Moravice

Naučná stezka se nachází cca 3 km od města Vítkov ve směru na Melč. Tato stezka byla vybrána pro svou krátkou vzdálenost, která je 1,5 km. Má 6 zastávek, které se věnují botanice, zoologii, ekologii a historii. K prvnímu zastavení této naučné stezky je možno dojet autobusem po zajištění povolení vjezdu na příslušném městském úřadě. První zastavení se nachází v zóně zákazu vjezdu. Stezka je sice krátká, ale má lehce náročné stoupání, proto bych tuto stezku doporučila po otočení směru, tedy začít u posledního zastavení, které se nachází v blízkosti zříceniny hradu Vikštejn nesoucí přízvisko Odolný ochránce vévodství. Před pěší stezkou ke zřícenině je malé parkoviště s kapacitou cca 8 aut, na kterém by autobus dopravující děti mohl zůstat stát před vyzvednutím dětí v Annině Dolině, kde stezka začíná a po otočení směru tedy končí. Tam je potřeba mít již zmiňované povolení k vjezdu. (historie hradu Vikštejn příloze č.3). Stezka z části vede smíšeným lesem kolem zříceniny hradu. Na zřícenině se váže pověst o Bílé paní nazvaná Krev na bílém rouchu. V knize Za strašidly na hrady a zámky 2 se píše: *„Jednou do roka objevuje se ve zřícenině hradu Vikštejna smutný přízrak Bílé paní. Ta se nápadně odlišuje třeba od podobných paní, jaké jsme zvyklí vídat třeba na jihočeských hradech. Ta vikštejnská má své sněhobílé roucho potřísněné krví – jako připomínku strašné události, která se tu před lety odehrála. A právě ve výročí dne Bílá paní vychází na hradby. Dívá se smutně do údolí Moravice, jako by vzpomínala na svůj předčasně vyhaslý mladý život. Nic jí nechybělo. Pobývala v pohodlí a přepychu, kterým ji zahrnoval její muž Vítek z Kravař. Příslušník mocného rodu měl spoustu přátel, ale jeho blahobyt budil i závist, a tak nechybělo pár otevřených či skrytých nepřátel. Pan Vítek třeba dobře nevycházel se svým sousedem rytířem Tunklem. Ten přemýšlel, jak by Vítkovi uškodil, a jeho nenávist sílila s každým dnem. Dokonce poslal pár svých věrných na Vikštejn, aby se vetřeli do služby a svému skutečnému pánovi podávali zprávy o tom, co se na hradě děje. A tak také Tunkl dobře věděl, že pan Vítek se vydal na delší cestu. Ted' tedy nastala jeho chvíle. Vyrazil na zámek. Netrvalo dlouho a zabouchal na*

bránu. Paní Anna se dívala z okna, takového hosta věru nečekala. Nechtěla ale dát najevo svou nevoli a přikázala, aby rytíře vpustili dovnitř. Ten byl samý med: „Měl jsem cestu kolem, přemýšlel jsem o tom, jak zbytečné jsou naše spory. Chtěl jsem se omluvit, pokud jsem se, paní, tvého muže nějak dotkl.“ Paní ochotně naslouchala té řeči, ráda by se všemi vycházela v dobrém. A tak se zapovídala, ani si nevšimla, že bok po boku vystoupala s licoměrným hostem až na hradní ochoz. Tady už rytíř odhodil svoji masku. Žena se nemohla ubránit záluďnému útočníkovi. Ten vytáhl meč, sekal do své překvapené oběti a nakonec tělo hradní paní shodil do řeky. Když se pan Vítek vrátil z cesty, našel jen plačící služebnictvo a mrtvolu své paní, kterou čeládka vylovila z vody.“ (David, Soukup, 2007)

Stezku je možno využít kdykoli, ale nedoporučuji návštěvu po dešti.

(www.mapy.cz, 1.2.2008)

4.5 Seznámení s podmínkami využitelnosti naučných stezek

Pro uplatnění naučné stezky v mateřské škole je žádoucí, vhodně, s velkou pečlivostí, volit délku trasy podle schopností dětí, ale také její uvedenou náročnost. Projít si naučnou stezku mohou všechny děti ve třídě, pokud třída nezahrnuje handicapované děti. Pro tyto děti by se stezky měly vybírat o to pečlivěji podle rozsahu jejich handicapu, ale určitě nevyčleňovat, pokud to všechny faktory dovolí.

Po zohlednění kilometrické vzdálenosti a náročnosti zůstalo z 34 naučných stezek vypsanych výše v přehledu celkově 20 použitelných stezek pro předškolní výchovu bez úpravy kilometrické vzdálenosti s přiměřenou náročností trasy. V okrese Bruntál se nachází 3 vyhovující stezky, v okrese Opava je to stezek 6, v okrese Ostrava 2 stezky, v okrese Karviná pouze jedna stezka, v okrese Nový Jičín 4 stezky a v okrese Frýdek-Místek celkem 4 stezky využitelné bez úprav.

Pro naučné stezky spojené s výlovem rybníku nebo náročnější trasou je vhodné zapojit i rodiče.

5 NÁVRH NA VYUŽITÍ

5.1 Příprava dětí a rodičů na výlet.

„Na výlet připravujeme děti i rodiče. Pedagogická práce začíná dlouho před výletem. Nejprve se musí rodiče dozvědět o daném záměru a písemně potvrdit svůj souhlas. Dobře se k tomu hodí dopisy rodičům s připraveným odstavcem pro prohlášení o svolení s výletem“. (Haderer, Schmidbauer, 1996).
Také můžeme umístit jmenný seznam dětí s místem na podpis rodičů na nástěnku, aby se rodič mohl podepsat a popřípadě se seznámit s podrobnostmi přímo v mateřské škole. Vhodné je domluvit si 2-3 rodiče jako pomocný doprovod. Haderer, Schmidbauer (1996) ve své knize říkají, že se doprovod musí seznámit se zdravotním stavem svěřených dětí. To se týká hlavně léků pro alergie, diabetiky atd.

5.2 Návrh na využití Naučné stezky Hvozdnice

Naučná stezka Hvozdnice je bezproblémově dostupná pro mateřskou školu ze Slavkova u Opavy, ale také mateřské školy z okolí jako je Opava, Otice, popř. Uhlířov, Štáblovice apod., ale také pro ostatní mateřské školy díky dostupné dopravě. Slavkov u Opavy má jak autobusovou a železniční zastávku, tak zde jezdí i MHD z města. Pro vzdálenější MŠ, které se dopraví jinak, je možno zaparkovat přímo u začátku stezky.

V nenáročném terénu zalesněném jak listnatými tak jehličnatými stromy se nachází klidná naučná stezka v rovinném terénu, kolem potoku nesoucí stejný název jako samotná stezka - Hvozdnice. I když stezka v celé své délce měří 9,5 km je nejvhodnější trasu pro děti zkrátit ke třetímu, největšímu rybníku a zpět navázat na zbývající čísla tabulí (tabule 1 - 7, 12 - 15).

Se svými třemi rybníky nám nabízí nejvhodnější využití v období výlovů. Po domluvě s rybáři je možno v prostřední části celé stezky sledovat onen výlov rybníka. Stezka nám nabízí dostatečný počet ploch pro hraní her, ale také pro

svačinu nebo pozorování a poslouchání přírody, ať už ptáků na stromech či pozorování vodních živočichů.

Pro cílenější využití stezky je dobré vést týdenní plán na téma Zvířátka v lese, Rybník či podobné téma, při kterém by si děti mohly získané teoretické poznatky poté vyzkoušet v praxi. Do své týdenní souvislé praxe jsem proto zahrнула na pátek výlet, kterému přecházelo 4 denní zaměření na lesy, rybníky - život kolem a v nich.

Jak píše Badden-Powell a kol. (1991) ve své knize, hry v přírodě cvičí tělo i ducha, rozvíjí rychlost, obratnost, sílu a vytrvalost, zdokonalují postřeh. Obnovují fyzické i psychické síly, jsou jednou z neúčinnějších forem rekreace. Uvolňuje se přebytek energie, dovolují, aby si odreagovaly skrytou agresivitu, vybily bojovný pud a destruktivní sklony. Také z hlediska výcvikového je hra v přírodě výborným prostředkem k procvičení mnoha dovedností a získání nových vědomostí.

5.3 Návrh na využití Naučné stezky Moravice

Tato naučná stezka je jedna z nejkratších naučných stezek ve výše zmíněném seznamu moravskoslezských stezek. Je dostupná autobusovou nebo vlastní dopravou. Místo dojezdu je Radkov - Dubová. Od autobusové zastávky je stezka vzdálena cca 500 metrů. Dá se zde využít již zmiňované parkoviště cca 200 metrů od zříceniny hradu. Její jedinou nevýhodou je stoupání. Po upravení směru trasy však tento problém odpadá. Naučná stezka se rozprostírá pod zříceninou hradu Vikštejn. U zříceniny převládají listnaté stromy, ale podél stezky se později objevují i jehličnany. Zřícenina hradu je největším lákadlem nejen pro malé návštěvníky. V předhradí je dostatek prostoru pro pohybové využití dětí, ale také k posezení. Střední část stezky je trochu náročnější a zdá se být lepší variantou tuto stezku navštěvovat s „předškoláky.“ Stezka po upravení končí v Annině Dolině, kde se děti mohou seznámit s lomem (příloha č.4). Dále se zde nachází odpočívadlo a řeka, se svými vodními živočichy. U prvního zastavení je opět

dostatečný prostor pro hry s dětmi, popřípadě stavění oblíbených domečků pro zvířátka. Totéž je možné i na začátku trasy.

Na této stezce se nenachází rybník, nicméně je bohatší na technické zajímavosti, se kterými se dá s předškolními dětmi pracovat. Dá se zde využít pověst o hradu Vikštejn, pokud se děti nebojí. Před zříceninou je postaven kámen, který v sobě nese všechny údaje o zakladatelích a pozdějších majitelích bývalého hradu. U zříceniny je také možnost využít za zvýšených bezpečnostních podmínek vyhlídku, která ale skrývá rozmanitou podívanou do údolí řeky Moravice a na přilehlé lesy. Jelikož zde není po cestě rybník, jen řeka na konci trasy, je vhodnější zaměřit týdenní plán pouze na les a jeho obyvatele, stromy apod.

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Týdenní plán

Je navrhnut do dvou tematických bloků - les a voda. Téma je zvoleno pro využití na naučné stezce Hvozdnice, kde jsou smíšené lesy a tři rybníky, proto jsou vybraná témata vhodná. V obou blocích jsou nabídnuty hry a činnosti pro využití ve školce. Výběr aktivit na daný den je možno kombinovat.

PONDĚLÍ + ÚTERÝ

Téma: Kdo žije v lese?

Cíle: Seznámit děti s životem v přírodě kolem nich

Pomůcky: pexeso s lesní tematikou, omalovánka, pastelky, grafomotorické listy, kostky, stavebnice a pomůcky s lesní tematikou, atlas nebo obrázky lesních stromů a zvířat, obrázek stromu se schovanými zvířátky, boudu, čepičky zvířátek pro dramatizaci, knížka Povídaní o pejskovi a kočičce, nakreslené biotopy na velkém formátu, pastelky, čtvrtky, nůžky, látky, obrázky listů a lesních plodů

Ranní hry:

- Námětová hra na myslivce, na zvířátka v lese
- Hra s kostkami stavění krmelce, posedu
- Grafomotorické listy, omalovánka myslivce, dokreslování půlky listů, jehličnatého stromu, křídel ptáků, skok zajíce, spojování čarou dvou stejných stromů, zvířátek a podobných obrázků s tematikou lesa
- Pexeso s tematikou lesa
- kniha Příběhy veverky Zrzečky na prohlížení
- Stavění lesa za pomoci kostek, stromečků a lesních zvířat, látek

- Volné hry
- Vybarvování listů a lesních plodů pastelkami

Hrové činnosti:

- **Diskuzní kruh** – Co je to les? Kdo v něm žije? Co v něm roste? Jak se v lese chováme? Co můžeme udělat pro les? Jaký je rozdíl mezi listnatým a jehličnatým lesem?

- **Povídka Smutný les**

„Bylo to v sobotu večer. Zvony začaly zvonit, nejprve jeden, potom dva, potom tři, čtyři, potom bezpočet. Byla to krásná sváteční píseň. Stromy v lese ji slyšely a chvěly se radostí. Nazítří byla neděle. Potom přišli lidé z velkého města. Museli po celý týden těžce pracovat a les je chtěl nyní potěšit svou čerstvou zelení a nádherným vzduchem. A neděle přišla. Ve velkých zástupech se blížili lidé, otcové, matky a děti. Bylo jich tolik, že je široká lesní cesta nemohla téměř pojmout. Putování trvalo po celý den a všichni se vrátili večer čerství a veselí domů. Jenom stromy zde stály nemocné a smutné. Mnoho z jejich větví a listů bylo otrháno, rozdupáno a roztroušeno po cestě. Dokonce silná větev starého dubu byla zlomena a krásný bílý kmen břízy krvácel z rány, která mu byla způsobena nožem. To všechno udělali lidé. A les je chtěl přece potěšit.“ (Haderer, Schmidbauer, 1996)

- **Pohybové činnosti:** „*Stromeček, hříbeček*“ – reakce dětí na signál. Hříbeček = děti si dřepnou, stromeček = děti se postaví na špičky a zvednou ruce nad hlavu.

„*Les*“ obdoba hry kompot. Místo ovoce děti rozdělíme do skupinek – šiška, hříbek, strom. Po slovním vyzvání jednoho či dvou druhů si děti navzájem vymění místa. Po vyřčení slova les se vymění všechny děti najednou.

„Čaruji se zvířátka“ říkadlo: Čáry máry fuk, ať tu není žádný kluk, ani žádná holčička, ale samá ... (myšička, žabička,...) děti dělají charakteristické pohyby a zvuky daných zvířátek.

„Koho jsme zapomněli v lese?“ motivace: procházka po lese. Děti se volně prochází nebo pobíhají po třídě. Jako by byly v lese. Paní učitelka řekne: „Je čas se vrátit do školky.“ Na tento signál si děti lehnou na zem. Učitelka přikryje jedno dítě prostěradlem. Po té učitelka řekne: „Koho jsme nechali v lese?“ všechny děti se zvednou a hádají, kdo je pod prostěradlem přikrytý. Pro zvýšení náročnosti je možno schovat dvě, tři děti najednou.

- **Popletená pohádka:** motivace: „Lesní zvířátka si hrála na paloučku? Co myslíte děti, na co si asi hrála? Na honěnou? Na slepou bábu? Také někdy sbírala jahody, borůvky a jiné lesní dobroty a byla moc spokojena. Když tu najednou uslyšela zvuk, který ještě neznala. Jakoby někdo kácel les. Ale brzy zjistila, že to jsou jen děti na výletě. Děti nevychované, které nevěděly, jak se v lese chovat. Všude po nich zbyla hromada papírků, plechovek, oheň si rozdělaly přímo pod největším smrkem. Křičely na sebe tak nahlas, že z lesa uletěli všichni ptáčci. A co dělala zvířátka? Těm nezbylo nic jiného než se před těmi dětmi schovat za veliký strom. A uhodnete děti, kdo se skrývá pod stromem? Víte děti jak se chovat v lese, aby před vámi zvířátka neutekla?“ Děti mají za úkol najít všechny schované zvířátka a připomenout si jak se mají v lese chovat.
- **Skupinová činnost:** „Kde bydlí“ děti si u stolečků nakreslí obrázky libovolných zvířátek z lesa, louky, vody či vesnice. Učitelka má připravené předkreslené biotopy na velkém formátu a děti si svá vybarvená zvířátka vystřihnou a nalepí, kam patří.
- **Básnička:** „Medvěd“ (na procvičení a ujasnění prstů)
 - Tenhle medvěd dává med (mele se palec)
 - Dá lištičce sestřičce (poklepání ukazováku o palec)
 - Dá veverce do hrnce (poklepání prostředníčku na palec)

Ježkovi dá medu soudek (poklepání prsteníčku na palec)

Zajíčkovi dá na zoubek (poklepání malíku na palec)

Zvířátka se radují (otáčení otevřených dlaní)

Medvědovi děkují (poklepání každého prstu o palec, tam a zpět)

- **Dramatizace pohádky „Boudo budko“** Snažíme se zapojit do dramatizace všechny děti, může být více zvířátek jednoho druhu, popřípadě přidáme jiná zvířátka z lesa. Po dohrání si s dětmi v kruhu povídáme. Otázky: jaká byla zvířátka v pohádce? Proč chtěli bydlet spolu? Kdo a proč jim rozbil boudu? Chtěl ji medvěd rozbít?
- **Relaxace:** děti leží na zádech, uvolňují se při pohádce „Jak si pejsek roztrhl kašata.“ (příloha 5.)

Pobyt venku:

- Dle počasí pobyt na zahradě s možností volného pohybového využití i s koloběžkami a koly, hra na myslivce a zvířátka, hra Čaruji zvířátka (viz kap. 5.2) pokud budou mít děti zájem

STŘEDA + ČTVRTEK

Téma: Co najdeme plavat ve vodě?

Cíl: Seznámit děti s životem pod vodou

Pomůcky: atlas sladkovodních ryb a obojživelníků, obrázky ryb a žab, tempery, štětce, ubrus, rybičky s magnetem a háčkem, brčka, kýbl s vodou, kostka ledu, utěrka, miska, lano, nádoby různého tvaru, ale stejného obsahu

Ranní hry:

- Stavění rybníku pomocí látky, vystřižených a vymalovaných obrázků ryb a žab, zbytků krepového papíru

- Námětová hra na rybáře s magnetickými rybami
- Hra s kostkami stavění hrází
- Grafomotorické listy vlnky, kola ve vodě, omalovánka ryb a žab, spojování čarou dvou stejných vodních symbolů
- Foukání do brček ponořených v kýblu s vodou
- Pro předškolní děti skládání slov RYBNÍK, VODA z rozstříhaných písmen
- Volné hry

Hrové činnosti:

- **Diskuzní kruh** – Kdo žije pod vodou? Jaké druhy ryb známe? K čemu vodu potřebujeme?
- **Pohybová hra:** „*Postřehová honička*“ – jedno z dětí je honič. Aby se před ním ostatní zachránily, musí si dřepnout a říct název jakékoliv ryby.

„*Skákání přes kameny*“ na zem po místnosti rozložíme Čtvrtky jako kameny. Děti mají za úkol přeskákat po kamenech na druhou stranu, aniž by spadly do vody a namočily se.

„*Kde bydlí?*“ reakce na signál. Za použití hotových biotopů z předchozích dní, dáme do každého rohu hrací plochy jeden. Děti budou volně pobíhat po třídě. Na tlesknutí učitelka řekne zvíře či rostlinu a děti utíkají ke správnému biotopu, do kterého dané slovo patří.

„*Z vody, do vody*“ dětem roztáhneme lano, které nám bude symbolizovat břeh a vodu. Jasně si vymežíme kde je voda a kde souš. Poté se všechny děti postaví na jednu stranu. Na povel učitelky, která náhodně střídá slova Z VODY, DO VODY, děti přeskakují lano, aby byly na správné straně. Pokud hru chceme udělat těžší, můžeme jeden povel opakovat vícekrát.

„*Rybičky, rybáři jedou*“ děti jako ryby jsou na jedné straně herní plochy, rybář na druhé. Jedno nebo dvě děti jsou rybáři, který po odříkání říkadla vyběhne naproti rybičkám a snaží se je ulovit. Koho

chytne, stává se také rybářem. Hra se opakuje, dokud nezbyde jedno nebo dvě děti, které se pro příští hru stanou rybáři.

- **Hra na tělo:** „Děšť“ - děti za pomoci vlastního těla vydávají zvuky jako déšť. Ťukání prstů do dlaně znázorňuje kapky, tření dlaní o sebe připomíná začínající déšť atd.
- **Malba:** koloběh vodní kapky
- **Básnička:** *Voda*
Vodička studená
Ruce i ramena
Svaly i kůži
Osvěží, vzpruží.
- **Pokus:** „Co se stane s kostkou ledu, když se zahřeje?“ Děti si sednou ke stolečkům, na každý stoleček dáme miskou, do které vložíme kostku ledu. Budeme pozorně sledovat, co se stane s ledem při pokojové teplotě. Učitelka dětem vysvětlí, jak se kostka ledu dělá, a že také pára je skupenství vody.
- **Relaxace:** „Putování vodní kapky“ (příloha 6.).

Pobyt venku:

- Dle počasí pobyt na zahradě s možností volného pohybového využití i s koloběžkami a koly, hra na rybáře či jiné hry podle zájmu dětí
- Dle přání dětí můžeme zopakovat pokus s kostkou ledu, nebo děti mohou přelévát vodu z jedné nádoby do druhé. Nádoby by měly mít jiný tvar, ale stejný obsah, aby si děti názorně ukázaly, že ne všechno co je největší takové doopravdy je.

PÁTEK

Téma: VÝLET

Cíle: procházka po okolí, po naučné stezce, uplatnění získaných zkušeností v terénu

Úkoly nejsou zadány dopředu. Jsou vysloveny při konkrétních situacích v terénu.

6.2 Hry na výlet

V této kapitole je uvedeno pár her, využitelných při vycházce.

HRA: Čaruji se zvířátka

POMŮCKY: kouzelnický proutek

Učitelka říká: „Čáry máry fuk, ať tu není žádný kluk, ani žádná holčička, ale samá... (žabička, myšička, zajíček, ptáček...)“. Začarujeme děti do podoby nějakého zvířete. Děti udělají pozici, která jim připadá pro dané zvíře typické.

Poznámka: pokud hru hrajeme ve herně, můžeme volit i zvířátka jako had, žížala apod. venku se tato zvířátka moc nedoporučují.

HRA: Spící medvěd

POMŮCKY: k této hře nepotřebujeme žádné pomůcky.

Jeden hráč je jako medvěd, leží uprostřed hrací plochy. Volně po prostoru herny se pohybují zajíčci. Ti chodí kolem medvěda, poskakují, pokřikují a vedoucí hry opakuje: „Medvěd spí.... medvěd spí,“ ale jak řekne: „Medvěd vstává,“ tak medvěd vyskočí a chytá zajíčky. Koho medvěd chytne, ten je medvědův pomocník a pomáhá mu lovit. Spaní a lovení opakujeme, dokud nezbyde jeden zajíc. Ten se pro další hru stává medvědem.

Poznámka: pokud se hra hraje venku, medvěd dřepí. Před začátkem hry venku se také musí jasně vymezit hrací prostor.

HRA: Na medvěda

POMŮCKY: žádné

Děti se v kruhu drží za ruce, uprostřed kruhu dřepí jedno dítě - medvěd. Děti chodí dokola a šeptem odříkávají: Tiše, tiše, medvěd spí, kdo ho vzbudí, toho sní. - poté se zastaví a při dupání střídavě nohama říkají: Já mám doma berana, můžu dupat nohama. - Dále místo dupání tleskají za říkanky: Já mám doma ovci, můžu tleskat jak chci. - Po dořeknutí poslední věty medvěd vyskočí na jedno dítě, které se rázem stane medvědem.

Poznámka: hra je mezi dětmi velmi oblíbená

HRA: Na veverky a kuny

POMŮCKY: papírové koule, obruč, zvoneček

Uděláme hnízdo z obruče, do těch dáme papírové koule, to představuje veverčí hnízda s oříšky (koulí by mělo být cca 3x víc než je veverek). Děti rozdělíme na veverky a kuny (1/4 počtu dětí jsou kuny, počet upravíme podle schopností a počtu dětí). Motivace hry: „Veverky z hnízda mají slavnost, tančí a skotačí. Mezi tím do hnízda vlezly kuny. Slavnost je ukončena zvonečkem a veverky rychle běží ke svému hnízdu, ale co vidí? Kuny jim vyhazují z hnízda oříšky (každá kuna může vyhodit z hnízda pouze jeden oříšek, ale opakuje vyhazování). Veverky sbírají oříšky, které jsou mimo hnízdo (také mohou vzít jen jeden oříšek) a nosí je zpátky do hnízda.“ Kuny vyhrají, když stačí vyházet všechny oříšky. Pokud se jim to nepovede do cca 3-4 minut, zazvoní zvoneček, který oznamuje ráno, kuny musí z hnízda pryč.

Poznámka: podle počtu dětí a jejich schopností můžeme hnízd udělat více.

HRA: Lov lišky na zajíce

POMŮCKY: krepový papír dvou barev, píšťalku

Na louce jasně předem vymezíme hrací plochu. Vybereme 1/3 dětí do rolí lišky. Navážeme jim na jednu paži krepový papír jedné barvy. Zbylé 2/3 dětí budou zajíci, kterým na obě paže připevníme jinou barvu krepového papíru. Lišky loví krepový papír po jednom, dokud nebudou všichni zajíci bez provázků.

Poznámka: pro menší spotřebu krepového papíru můžeme použít proužky látky, které si děti upevní za pas u kalhot.

HRA: Co to je?

POMŮCKY: různé druhy přírodnin posbírané během výletu (např. jehličí, kousek mechu, list stromu, kousek kůry, kámen, žalud, kaštan, šišky...), šátek

Vedoucí připraví různé druhy přírodního materiálu a umístí je tak, aby na ně děti neviděly. Vždy jeden hráč si zaváže oči (popřípadě je jen zavře, pokud nesnese šátek) a bere do ruky připravený předmět. Jeho úkolem je poznat hmatem, o jaké předměty se jedná.

Poznámka: Obměna – děti sedí v kruhu a mají ruce za zády. Učitelka jim posílá jednu přírodninu a děti si ji za zády předávají. Společně pak řeknou, co to bylo. Aby hra nebyla dlouhá, pošleme cca 3-5 přírodnin po sobě, s ohledem na věk dětí. Děti si je musí zapamatovat, aby pak společně řekly, jak šly přírodniny za sebou.

7 DOTAZNÍK PRO UČITELKY MATEŘSKÝCH ŠKOL

1. Nachází se ve Vašem okolí naučná stezka?

ANO NE NEVÍM

2. Využíváte ji při vycházkách? (odpovídejte pouze, pokud jste na předchozí otázku odpověděli ANO)

ANO NE NEVÍM

3. Pokud stezku v dosahu MŠ nemáte, myslíte si, že byste ji při vybudování využívali?

ANO NE NEVÍM

4. Je podle Vás naučná stezka dostatečně využitelná v Mateřské škole?

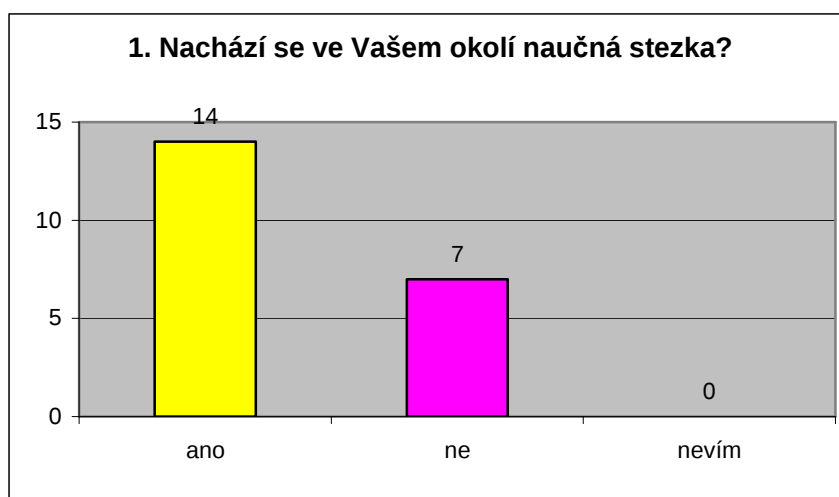
ANO NE NEVÍM

5. Myslíte si, že je informativní vybavenost tabulí na NS přiměřená dětským návštěvníkům?

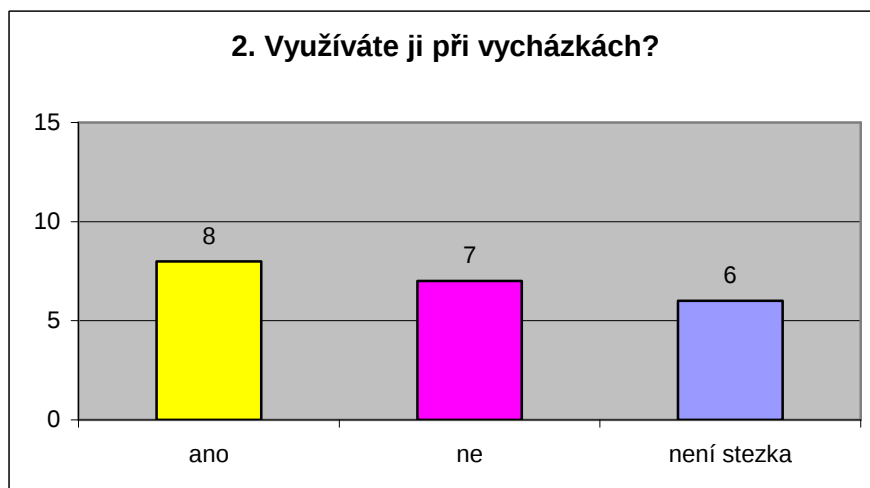
ANO NE NEVÍM

6. Jestliže víte, že ve Vašem okolí naučná stezka je, víte jaký je její název a zaměření? (vypište)

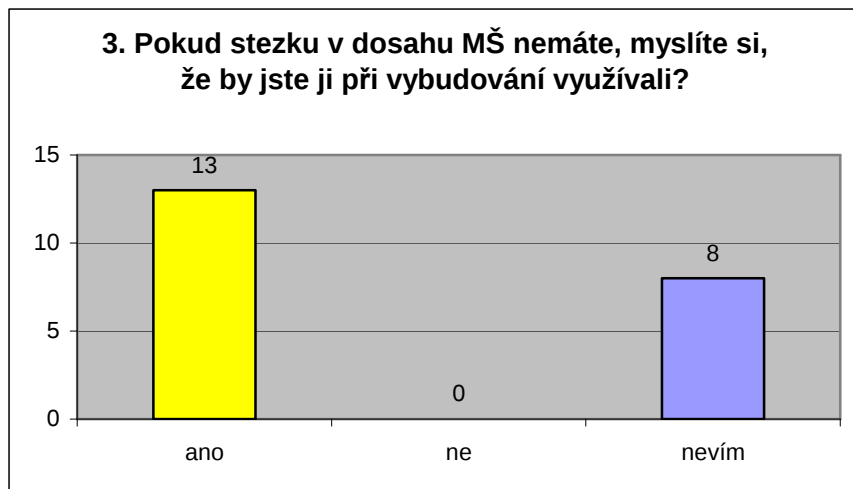
Tento dotazník bylo ochotno vyplnit 21 pedagogů z různých mateřských škol v Moravskoslezském kraji, které jsem požádala o spolupráci při vytváření této práce. Hodnoty u sloupců jsou počty dotazovaných.

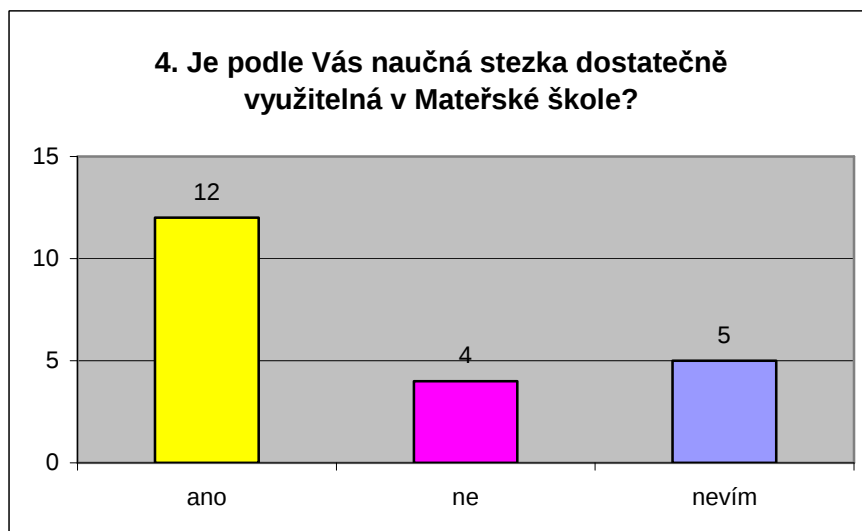
Na tomto grafu můžeme vidět, že 2/3 pedagogů má ve svém okolí naučnou stezku.

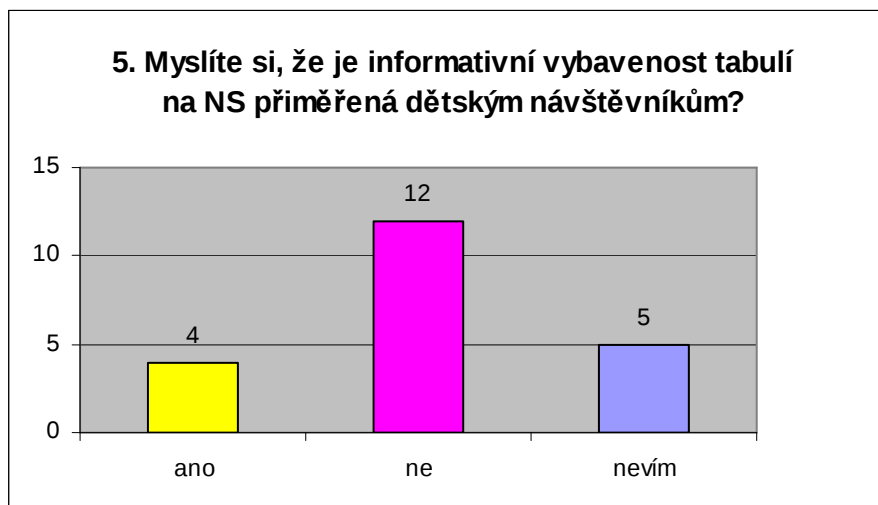
Zde vidíme, skoro stejnou hodnotu v číslech využívaných i nevyužívaných stezek.

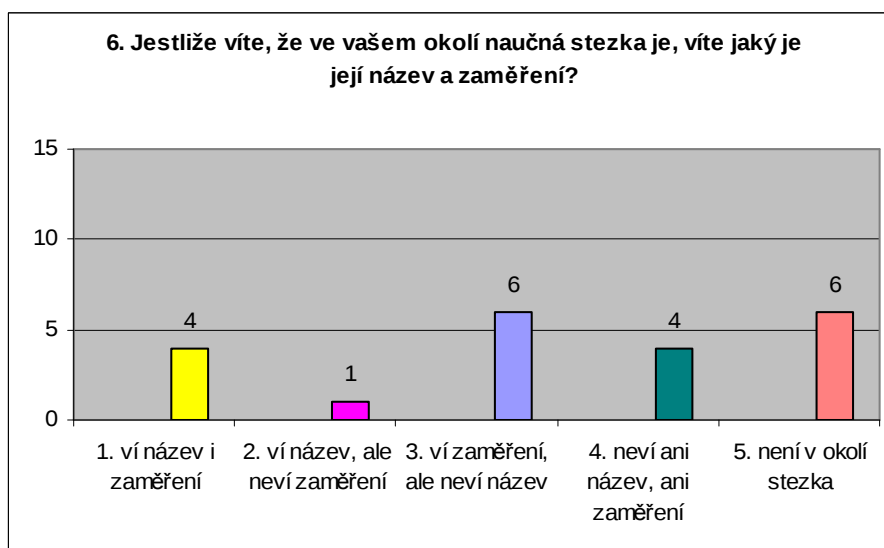
Tento graf odhaluje, že za předpokladu, že stezku v okolí mateřské školy nelze nalézt, dotazovaní by stezky uvítaly.

Zde se můžeme podívat, jaký názor ohledně využitelnosti mají pedagogové. Vidíme, že převládá kladné přesvědčení využitelnosti.

Tento graf jasně ukazuje, že informativní vybavenost naučných stezek není dostačující pro předškolní děti.

Poslední graf nám nastiňuje, celkovou informovanost pedagogů. Pokud pomineme dotázané, kteří ve svém okolí stezku nemají, jasně vyplývá, že 6 dotázaných ví, čemu se stezka v jejich okolí věnuje, ale neví název. Po 4 odpovědích vidíme ve sloupci plné informovanosti s názvem i zaměřením, ale také stejný počet nalezneme ve sloupečku, kdy neví ani zaměření ani název.

8 DISKUZE

Aby bylo možno na stezku vyrazit bylo potřeba zajistit svolení ředitelky a souhlasy rodičů. Pro přesun k Naučné stezce Moravice domluvit předem spojení linkovým autobusem.

Pro co největší efektivitu stezky je dobré, když se celý týden děti s učitelkou zabývají tématem přizpůsobeným dané lokalitě stezky, aby si získané zkušenosti děti mohly samy vyzkoušet. Týdenní příprava by se měla týkat lesa a rybníka (viz 5.1), jelikož se to k dané lokalitě výrazně hodilo. Cílem celého týdenního plánu bylo rozšířit dětem teoretické znalosti při praktické ukázce. Při vycházce po naučných stezkách, dostaly děti jediný úkol předem, ještě před samotným výletem. Pro všechny děti byly připraveny papírové paletky s oboustrannou lepicí páskou, na které si měly nasbírat, co chtěly, co našly cestou a přilepit na pásku. Mezi mnou a dětmi bylo domluveno, že pokud to jen trochu půjde, bude se vše hledat na zemi a nebude se nic trhat. Děti se toto pravidlo snažily dodržet, ale v některých případech to nebylo možné uhlídat. Výsledné polepené paletky dětem udělaly radost svou variabilitou použitých surovin (kamínky, jehličí, šípky, trávu...).

U výukových tabulí byly zadávány úkoly dle daného tématu, textu a obrázků. U tabule s ptáky děti poslouchaly, zda nějakého uslyší a když to bude možné i poznají. U tabule se stromy jsme podle listí, popřípadě podle šišek či jehličí poznávali, které stromy kolem nás jsou. Při tomto úkolu bylo poznat, které děti chodí na vycházky s rodiči a znají alespoň pár obecně známých stromů. Pokud se tabule týkaly něčeho, na co bylo možno se podívat nebo si konkrétně ukázat, plně jich bylo využito. Dětem se řízené činnosti dávaly podle únavy. Byly dostatečně střídány klidnější činnosti a pohybové hry (hry využitelné při takovýchto vycházkách jsou uvedeny v kapitole 5.2).

Zadané činnosti dle mého názoru splnily svůj cíl – rozšířit dětem poznatky o přírodě, vysvětlit jim, proč je důležité chránit lesy a jak se v lese chováme. Pro

děti bylo nejtěžší poznat stromy podle listů, jehličí nebo šišek. Nemají natolik rozvinuté znalosti z domova. S obrázky listů, šišek, ptáků, lesních živočichů apod. bylo pracováno během týdenního tématu a bylo potěšující, že si některé názvy děti pamatovaly a byly schopné je rozpoznat.

Během vycházky se děti snažily najít v lese nějaké živočichy, o kterých jsme si povídaly, ale moc se nám to nedařilo, i když se děti na svůj věk chovaly vcelku ukázněně. Jediný živočich, kterého jsme stihli vidět, byla veverka schovávající se ve spodní části koruny stromu. Z té měly děti ohromnou radost.

Jedna z nejzábavnějších částí vycházky, bylo pro děti objímání stromů. Všechny děti se chytly za ruce a obmotaly se podél jednoho z největších stromů. Vycházka byla pro děti jasným přínosem a oživením. Děti nebylo těžké motivovat na výlet. Těšily se už od pondělí, kdy se dozvěděly, že se na takový výlet půjde.

V půlce plánované trasy na Naučné stezce Hvozdnice se nachází rybník Vrbovec, u kterého jsme byly přítomni výlovu. Jednoznačně to byl zážitek dne, když se děti mohly podívat na ryby v kádi, popřípadě si je pohladit. Neviděli jsem sice celý průběh výlovu, ale i ta část, které jsme byli svědci byla opravdu krásná podívaná.

Největší úskalí, které jsem si prožila, je nevhodné počasí. Je opravdu dobré zvážit roční období a ostatní vlivy, i když to není možné ovlivnit.

9 ZÁVĚR

Prvotní cíl, zjistit, zda se naučné stezky dají využít a zda se využívají, byl prakticky vyzkoušen při souvislé praxi. Výsledek je takový, že se naučné stezky dají dobře využít i v předškolní výchově, pokud je vhodná stezka na dosah mateřské školy nebo pokud je škola ochotna vydat se na výlet na vzdálenější naučnou stezku. Stezky v našich krajích nejsou moc rozšířené a to nejen v Moravskoslezském kraji.

V Moravskoslezském kraji jich celkově můžeme najít kolem 34. Některé z nich mají tak malou propagaci, že o nich běžný návštěvník ani neví. Tím stezky ztrácejí svůj prvotní smysl – seznámit návštěvníky s životem kolem něj, ale také s historickými prvky, nebo technickými zajímavostmi v jeho okolí, nebo dané lokality stezky.

Problém častější využitelnosti je, že se stezky budují na místech s vhodnými podmínkami. Pokud nejde o městské naučné stezky jako je tomu v Hradci nad Moravicí nebo také Studénce. Je jasné, že se stezky nebudou vytvářet co nejbližší lidské společnosti, že se buduje stezka pro lidi a pokud ji chtějí navštívit, musejí pro to něco udělat. Jinak je tomu leda v již zmíněných městských naučných stezkách, které se budují přímo ve městech nebo jejich částech a poukazují spíše na technické památky či historii města. Je poučné, že lidé mají takovou možnost dozvědět se více o městu, ale myslím si, že samotný cíl vyrazit do přírody a projít si nějakou zajímavou naučnou stezku se tomu nevyrovná.

Chtěla bych ve své budoucí profesi více využívat naučných stezek, aby si děti osvojily více přírody. Budu se snažit v nich budovat touhu poznávat okolí, aby k tomu podněcovaly i své rodiče, kteří žijí povětšinu času v hektickém světě, starají se o finanční jistoty a často zapomínají na prožitky svých dětí.

Pokud se mou prací bude někdy nějaký pedagog (nejen pedagog předškolních dětí) zabývat, byla bych ráda, kdyby ho tato práce podnítila natolik, že by i on chtěl vyzkoušet její využitelnost.

10 LITERATURA

BADDEN-POWELL R., SVOJSÍK A.B., FOGLAR J., ZAPLETAL M., 1991: *Skautské hry v přírodě*, Skauting, Liberec, 167s., ISBN 80-85421-01-1

BARTŮNEK D., 2001: *Hry v přírodě s malými dětmi*, Portál, Praha, 160s., ISBN 80-7178-539-3,

BENNETT J., SMITH R., 1996: *Nápady pro přírodovědu*, Portál, Praha, 128s., ISBN 80-7178-112-6,

CLAYCOMBOVÁ P., 1996: *Školka plná zábavy*, Portál, Praha, 248s., ISBN 80-7178-069-3

ČAPEK J., 2006: *Povídání o pejskovi a kočičce*, Albatros, Praha, 120s, ISBN 80-00-01878-0

ČEŘOVSKÝ J., ZÁVESKÝ A., 1989: *Stezky k přírodě*, SPN, Praha, 240s., ISBN 80-04-22378-8,

DAVID P., SOUKUP V., 2006: *Za strašidly na hrady a zámky*. Ikar, Praha, 232s., ISBN 80-249-0593-0

DAVID P., SOUKUP V., 2007: *Za strašidly na hrady a zámky 2*, Ikar, Praha, 232s., ISBN 978-80-249-0908-0

HADERER J., SCHMIDBAUER H., 1996 : *Les a praktická ekologická výchova v mateřské škole*, Pražské ekologické centrum, Praha, 112s., ISBN 80-901377-0-9,

HUTCHINGSOVÁ M., ROSS A., 1996: *Nápady pro vlastivědu*, Portál, Praha, 104s., ISBN 80-7178-113-4,

KORVASOVÁ H., MÁCHAL A., 1991: *Hrajeme si na přírodu*, IDM, Praha, 81s.

KOŤÁTKOVÁ S., 2005: *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*, Grada, Praha, 184s., ISBN 80-247-0852-3

PAPÁČEK M., SLIPKA J., 1997: *Úvod do odborné práce*, Jihočeská univerzita, pedagogická fakulta, České Budějovice, 88s.,

PETTY G., 1996: *Moderní vyučování*, Portál, Praha, 384s., ISBN 80-7178-070-7

SOMR M., 2006: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*, Vlastimil Johanus TISKÁRNA, České Budějovice, 88s., ISBN 80-239-8227-3

KOLEKTIV, 1997: *Opavsko*, AVE – informační centrum Opavska

KOLEKTIV, 2004a: *Břidlicová stezka*, Lichnov, DOMOVINA

KOLEKTIV, 2004b: *Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, VÚP Praha, 48s., ISBN 80-87000-00-5

KOLEKTIV, 2004: *Turistická mapa Vítkovska*, DOMOVINA Lichnov

KOLEKTIV, 2006: *Naučná stezka Prameny Morávky*, Obec Morávka

KOLEKTIV, 2007: *Zpravodaj Krajské hygienické stanice Moravskoslezského kraje 2007*, Krajská hygienická stanice Moravskoslezského kraje, Moravská Ostrava

Internet

<http://www.mapy.cz>, 1.2.2008

<http://pruvodceceskem.cz/moravskoslezsky-kraj>, 20.11.2007

<http://www.lasska-brana.cz>, 20.11.2007

<http://www.lesycr.cz>, 5.9.2007

<http://www.stezka.cz>, 5.7.2007

<http://www.moravskekravarsko.cz>, 1.2.2008

<http://odry.infomorava.cz>, 1.2.2008

<http://www.knihovna.unas.cz>, 30.11.2007

11 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Fotogalerie (fotoautorka)
2. Mapa naučných stezek Moravskoslezského kraje
3. Historie hradu Vikštejn (mapy.cz, 1.2.2008)
4. Annina Dolina (mapy.cz, 1.2.2008)
5. Pohádka Jak si pejsek roztrhl kaťata (Čapek, 2006)
6. Putování vodní kapky – kapička Jára (převzato z materiálu MŠ)
7. Další pověst z hradů a zámků (David, Soukup, 2006)
8. Grafomotorické listy, omalovánky (převzato z materiálů MŠ)